

UDC 1(091)(510)“19/20”

THE REVIEW OF THE HISTORY OF ANALYTICAL PHILOSOPHY IN CHINA (20th – THE BEGINNING OF THE 21st CENTURY)

V. Kiktenko

DSc (Philosophy), Senior Fellow

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine

4, Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

kiktenko@gmail.com

The article explores the development of analytical philosophy in China, shows the specificity of its research and spreading in the 20th – beginning of the 21st century. It is proposed more clarified and detailed periodization of the dramatic history of expansion, prohibition and restoration of analytical philosophy in China: 1) Western scientific method versus the metaphysics of traditional Chinese philosophy (1920–1940); 2) Dialectical materialism versus analytical philosophy: Western ideas competing for China (1950–1970); 3) The return of analytical philosophy to China (1980 – till now). Initially, the Chinese advocates of the analytical trend drew on the works of G. Moore, B. Russell, A. Whitehead, W. James and J. Dewey, whose philosophical systems were perceived as a strong theoretical weapon in the struggle against metaphysics. The Chinese philosophers not only study Western analytical philosophy but also try to use its methodology to study and develop traditional Chinese philosophy. The particular attention is paid to the contribution of Chinese scientists to the study of a wide range of theories of analytical philosophy, which are presented in the classical works of G. Frege, B. Russell, L. Wittgenstein, representatives of the Vienna Circle, as well as in contemporary studies of these philosophers – P. Strawson, M. Dummett, W. Quine, H. Putnam and D. Davidson. It is presented a complex process of transformation of Chinese philosophy engagement with Western culture, which led to a specific perception of scientific methods and rational spirit of analytical philosophy. It is noted that analytical philosophy still does not occupy a proper place in modern Chinese philosophy, which more explores and applies the ideas of German idealism, modern continental philosophy (E. Husserl, M. Heidegger, etc.), postmodernism (M. Foucault, J. Derrida, etc.) and American pragmatism (R. Rorty and others).

Keywords: philosophy, analytical philosophy, Chinese philosophy, philosophical analysis, pragmatism, language philosophy, China

B. O. Kіktenko

ОГЛЯД ІСТОРІЇ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В КИТАЇ (XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

Аналітична філософія є одним з найважливіших напрямків західної, особливо англо-американської, філософії XX століття. Представники цього напрямку стверджують, що їхні підходи дають змогу вирішувати традиційні філософські проблеми за допомогою логічного аналізу мови, та обстоюють пріоритет аналітичних методів у вивченні всіх філософських питань. Після столітнього розвитку аналітична філософія перейшла до поступової дисциплінарної диференціації і вступила в епоху так званої “постаналітичної філософії”¹. У першій половині XX століття аналітична філософія з’явилася і в Китаї, але через специфіку соціальної політики, історичні та культурні причини її поширення і дослідження зазнало багато труднощів, і тільки в останні десятиліття можна бачити визнання цінності цього напрямку. Існує невелика кількість робіт суто китайських дослідників, у яких робиться первинний аналіз історії аналітичної філософії в Китаї. Ху Цзюнь (胡军) у своїй монографії 2002 року з

© 2018 V. Kiktenko; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The World of the Orient*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

позицій логічного аналізу досліджує історію поширення і розвитку аналітичної філософії в Китаї до 1949 року, вивчає вплив цього напрямку на китайську філософію і пояснює філософські концепції Цзінь Юеліня (金岳霖, 1895–1984), Фен Юланя (冯友兰, 1895–1990) і Чжан Дайняня (张岱年, 1909–2004) [胡军 2002]. У статті 2009 року Цзян І та Бай Тундуна була зроблена перша спроба повного огляду історії аналітичної філософії та її дослідження в Китаї з початку ХХ і до початку ХХІ століття [Jiang Yi 2009]. Цзян І в статті 2014 року продовжує розпочату раніше роботу та всебічно аналізує поточний стан аналітичної філософії в Китаї [江怡 2014].

Історія аналітичної філософії (分析哲学, *fēnxī zhéxué*) в Китаї є історією конфлікту і змішання західного стилю мислення і традиційної китайської культури. Цзян І та Бай Тундун виділяють три періоди в цьому процесі: 1) 1920–1930 рр. – дискусія між “науковою” філософією і традиційною китайською філософією (науковий метод проти метафізики і традиційних філософських підходів); 2) 1950–1970 рр. – “перемога” комуністичної ідеології (єдиний варіант наукового методу) над західною (відповідно й аналітичною) філософією і традиційною китайською філософією; 3) з 1980-х рр. по теперішній час – повернення аналітичної філософії до Китаю та нові спроби взаємодії з традиційною китайською філософією [Jiang Yi 2009, 3–4]. До цієї періодизації не включені 1940-ві роки, найбільш плідний період творчості Хун Цяня, єдиного китайця, що входив у “Віденський гурток”. Тому правильніше закінчувати другий період 1940-ми роками.

1. Західний науковий метод проти метафізики традиційної китайської філософії (1920–1940)

Проникнення в Китай аналітичної філософії пов’язане з працями і педагогічною діяльністю англійського філософа Б. Рассела, який із жовтня 1920-го по липень 1921 року прочитав лекційні курси в Пекінському університеті: “Проблеми філософії”, “Аналіз матерії”, “Аналіз розуму”, “Соціальна структурологія”. Уявлення Б. Рассела про логіко-аналітичний метод філософії, його критика прагматистського розуміння істини Д. Дьюї та інтуїтивістської гносеології А. Бергсона, твердження об’єктивності джерела пізнання, емпіричної перевірки істинності і науково-доказового підходу до філософських проблем вплинули на філософське співтовариство Китаю. Уже в 1920-х роках у Китаї виникла філософська дискусія про науку (科学, *kēxué*) і метафізику (玄学, *xiánxué*), у ході якої “прихильники науки” (або “західники”) обстоювали необхідність розвитку Китаю відповідно до західних зразків, а “прихильники метафізики” під враженням від руйнівних наслідків Першої світової війни твердили про кризу “матеріалістичної” західної культури, віддаючи пріоритет “духовності” Сходу. Імпульсом для початку дискусії стала лекція “Світогляд” (“人生观”, “*Rénshēng guān*”) відомого китайського філософа Чжан Цзюньмая (张君勱, 1886–1969), прочитана ним у лютому 1923 року в Пекінській школі Цінхуа (згодом – це Університет Цінхуа). Чжан Цзюньмай, погляди якого сформувалися під сильним

Рис. 1. Чжан Цзюньмай

Рис. 2. Дін Венцзян

ли на філософське співтовариство Китаю. Уже в 1920-х роках у Китаї виникла філософська дискусія про науку (科学, *kēxué*) і метафізику (玄学, *xiánxué*), у ході якої “прихильники науки” (або “західники”) обстоювали необхідність розвитку Китаю відповідно до західних зразків, а “прихильники метафізики” під враженням від руйнівних наслідків Першої світової війни твердили про кризу “матеріалістичної” західної культури, віддаючи пріоритет “духовності” Сходу. Імпульсом для початку дискусії стала лекція “Світогляд” (“人生观”, “*Rénshēng guān*”) відомого китайського філософа Чжан Цзюньмая (张君勱, 1886–1969), прочитана ним у лютому 1923 року в Пекінській школі Цінхуа (згодом – це Університет Цінхуа). Чжан Цзюньмай, погляди якого сформувалися під сильним

впливом філософії життя А. Бергсона, стверджував, що застосування наукових законів можливе тільки щодо “мертвої матерії” і наука в цілому безсила вирішити духовні проблеми людського буття. Таким чином, західному науковому підходу протиставлялися інтуїтивність і спонтанність процесу пізнання, а також моральні та гуманістичні цінності традиційної китайської філософії, що й дістало назву в його підході “світогляд” (“人生观”, “rénshēng guān”). Крім того, Чжан Цзюньмай і його прихильники виступали проти будь-яких спроб інтерпретації традиційної китайської філософії з точки зору західної наукової філософії. Ця позиція була підтримана багатьма китайськими філософами і діячами культури – Лян Цичао (梁启超, 1873–1929), Лян Шуміном (梁漱溟, 1893–1988), Чжан Дунсунем (张东荪, 1886–1973), Ван Пінліном (王平陵, 1898–1964), Лін Цзайпіном (林宰平, 1879–1960) та ін. Однак ці уявлення викликали й серйозну критику з боку інтелектуалів, представників антитрадиціоналістського Руху 4 травня. Головним опонентом Чжан Цзюньмая став геолог, ерудит, письменник, політик і громадський діяч Дін Веньцзян (丁文江, 1887–1936), який опублікував у тому ж 1923 році статтю “Метафізика і наука” (“玄学 与科学”), де він відкидає інтуїтивне знання і захищає науковий підхід, ґрунтуючись на роботах Е. Маха та інших західних філософів. На боці Дін Веньцзяня виступили такі видатні китайські філософи і вчені, як Ху Ши (胡适, 1891–1962), У Чжихуей (吴稚晖, 1865–1953), Лу Чживей (陆志韋, 1894–1970), Чжу Цзіннун (朱经农, 1887–1951) та ін. Всі вони спиралися на логіцизм Б. Рассела, прагматизм У. Джеймса і Дж. Дьюї, чиї філософські системи ототожнювалися з емпіризмом і сприймалися як сильна теоретична зброя в боротьбі з метафізикою.

Рис. 3. Чжан Шеньфу

Дискусія про науку і метафізику мала важливе значення для загальної постановки питання про місце науки в модернізації китайського суспільства, а також відбувся суттєвий вплив сцієнтизму та позитивізму на традиційну китайську філософію. Цю дискусію вважають першим конфліктом між аналітичною філософією і традиційною китайською філософією, яка на той момент взяла гору. Однак, як відзначають Цзян І і Бай Тундун, аналітична філософія не зникла в Китаї, а стала новою філософською теорією [Jiang Yi 2009, 4]. Деякі китайські філософи навіть намагалися використовувати методологію аналітичної філософії для вивчення і розвитку традиційної китайської філософії. На цьому етапі вони займалися поширенням і вивченням аналітичної філософії. Наприклад, у 1927 році один з головних засновників Комуністичної партії Китаю, політичний діяч, філософ і математик Чжан Шеньфу (张申府, 1893–1986) переклав та опублікував “Філософський трактат” Вітгенштейна (“名理论”, “Mínglǐ lùn”, який зараз прийнято перекладати “逻辑哲学论”, “Luójí zhéxué lùn”). Чжан Шеньфу був не тільки першим і надалі провідним фахівцем з вивчення філософії Б. Рассела в Китаї, а й створив власну концепцію, в основі якої лежить поняття “чистого об’єктивізму” (“纯客观论”, “chún kèguān lùn”), що базується на незвичайному поєднанні “гуманізму” Конфуція і “наукового методу” Б. Рассела – “двох найважливіших цінностей світу”, на думку філософа [张申府 1931, 2].

Рис. 4. Чжан Дайнянь

Рис. 5. Цзінь Юелінь

ний матеріалізм, метод логічного аналізу і традиційну китайську філософію, яка, на думку Чжан Дайняня, прагне до об'єднання феномена та реальності, матеріального та ідеального [张岱年 1993, 2]. Таким чином, з позицій методологічного плюралізму робилася спроба здійснити взаємодоповнювальний синтез діалектичного і логіко-аналітичного методу. Згодом цей підхід став широковідомий як “доктрина творчого синтезу”, яка була оформлена в оригінальну філософську систему.

Філософ і логік Цзінь Юелінь (金岳霖, 1895–1984) навчався у США, Англії, Німеччині, Франції та Італії, проте найбільший вплив на його розвиток як мислителя справила британська філософія. Протягом усього життя для Цзінь Юеліня головною залишалася проблема індукції Д. Юма, а з “Принципів математики” Б. Рассела він виніс розуміння того, що “аналіз – це філософія”. Цзінь Юелінь був захоплений твердженням, що філософія – це глибокий та ретельний аналіз концепцій, які ми використовуємо в логіці й математиці, науці і в нашому повсякденному житті, а не власне в системі тих чи інших філософських концепцій. Як і Б. Рассел, Цзінь Юелінь був прихильником аналізу як філософського методу, але при цьому він не був послідовним прихильником англійського філософа, і тому, як вважає Ху Цзюнь, було б помилково зараховувати його до аналітичних філософів [Hu Jun 2002, 102]. Проте важливо відзначити, що наприкінці 1920-х років Цзінь Юелінь читав лекції з логіки в Китаї, а його робота “Логіка” (“逻辑”) 1936 року дала початок викладанню і дослідженню дедуктивної, математичної та модальної логіки в китайських університетах [金岳霖 1935]. Крім того, він впроваджував у китайську філософію науковий метод, критикував суб'єктивний ідеалізм Б. Рассела, доводив об'єктивність речей і знань, а після 1949 року з позицій діалектичного матеріалізму та історичного матеріалізму розробляв теорію пізнання (知识论, *zhīshì lùn*). Філософські погляди Цзінь Юеліня вважаються вершиною немарксистської думки Китаю 1930–1940-х років. Інший китайський філософ, Хун Цянь (洪謙, 1909–1992), учень німецько-австрійського філософа-позитивіста Моріца Шліка (1882–

Однак у результаті Чжан Шеньфу не вдалося поєднати китайський “гуманізм” та аналітичну логіку, до яких він пізніше ще намагався додати і діалектичний матеріалізм [Shwarcz 1991–1992]. Схожий проект здійснював його молодший брат Чжан Дайнянь (张岱年, 1909–2004), чий філософські погляди сформувалися в 1930-ті роки під впливом марксистського діалектичного матеріалізму та аналітичної філософії Дж. Мура, Б. Рассела та А. Вайтхеда. У першій половині 1930-х років у своїх філософських роботах він прагне синтезувати сучас-

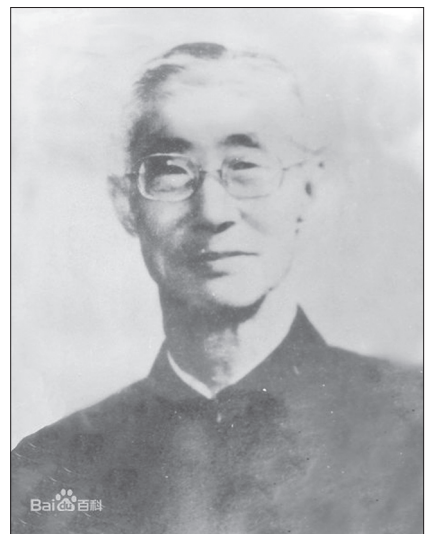

Рис. 6. Хун Цянь

1936), у 1940-х роках у своїх роботах “Шлік і сучасний емпіризм” (“石里克和现代经验主义”), “Вітгенштейн і Шлік” (“维特根斯坦和石里克”), «Філософія “Віденського гуртка”» (“维也纳学派哲学”) [洪谦 1945] і “Логічний емпіризм” (“逻辑经验主义文集”) [洪谦 1990] пропагував логічний позитивізм у Китаї. Також із позицій логічного позитивізму Хун Цянь піддав критиці неореалістичне розуміння метафізики Фен Юланя (冯友兰, 1895–1990), розвивав філософські проблеми науки і виступав за оволодіння західною філософською спадщиною. У цілому роботи Цзінь Юеліня та Хун Цяня мали велике значення для поширення та вивчення аналітичної філософії в Китаї.

2. Діалектичний матеріалізм проти аналітичної філософії: конкуренція західних ідей у Китаї (1950–1970)

У 1950–1970-х роках філософське співтовариство Китаю повністю відмовилося від ідей аналітичної філософії, що було обумовлено політичними причинами – прийняттям радянської моделі розвитку, заснованої на марксизмі-ленінізмі. Філософія Е. Маха була віднесена до “суб’єктивного ідеалізму”, а логічний позитивізм відхилений через його зв’язки з позитивізмом. У цей час вважалося, що відсутність уваги з боку логічних позитивістів до проблем моралі пов’язана з “капіталістичною змовою” відвернути людей від реальності класової боротьби. До того ж багато китайських інтелектуалів щиро вважали, що оскільки китайські комуністи змогли витіснити західних колонізаторів і врятувати Китай від столітнього національного приниження, то, відповідно, причиною цього успіху є комуністична ідеологія – діалектичний матеріалізм і колективізм. Все це зумовило ворожість щодо західної філософії в цілому. У цей час навіть такі видатні філософи аналітичного напрямку, як Хун Цянь і Цзінь Юелінь, були змушені припинити свою дослідницьку і перекладацьку роботу в цій галузі [Jiang Yi 2009, 4–5]. Винятком можна вважати появу в 1958 році роботи Цзян Тяньцзі (江天骥, 1915–2006) “Епістемологія логічного емпіризму”, у якій автор знайомив китайських вчених з філософією “Віденського гуртка” і логічного позитивізму [江天骥 1958]. Також необхідно відзначити, що Цзян Тяньцзі в цілому зробив великий внесок у вивчення сучасної західної логіки, англо-американської аналітичної філософії і філософії науки².

У цей період контакти із західними вченими були можливі тільки для тих китайських вчених, які жили на Тайвані, острові, який не увійшов до складу Китайської Народної Республіки і до сьогоднішнього дня залишається “осколком” громадянського конфлікту, що тривав протягом 1920–1940-х років.

Рис. 7. Цзян Тяньцзі

Яскравим прикладом тут є Чен Чжун’ін (成中英), відомий китайсько-американський аналітичний філософ, учень У. Куайна, представник “третього покоління” постконфуціанства. Після закінчення в 1956 році Тайванського національного університету він вивчав філософію та логіку у США і в 1958 році здобув ступінь магістра мистецтв у Вашингтонському університеті, а в 1964 році – ступінь доктора в Гарвардському університеті. Чен Чжун’ін є засновником і головним редактором щоквартального видання “Journal of Chinese Philosophy” (Гонолулу), засновником Міжнародного товариства вивчення китайської філософії, Міжнародного товариства вивчення “І цзін”, Центру сприяння дослідженням китайської філософії. Він зробив великий внесок у дослідження історії китайської класичної філософії, логіки і методології, а також у розвиток філософської компаративістики, теорії

наукового знання, аксіології, сучасної логіки і методології [Bunnin 2002; Cheng Chung-Ying 1991; Cheng Chung-Ying 2001; 成中英 1974a; 成中英 1974b; 成中英 1985; 成中英 1986; 成中英 1988; 成中英 1989; 成中英 1991a; 成中英 1991b; 成中英 1994; 成中英 1995; 成中英 1996a; 成中英 1996b; 成中英 1996c; 成中英 1999a; 成中英 1999b; 成中英 2001; 成中英 2002; 成中英 2003; 成中英 2005a; 成中英 2005b].

3. Повернення аналітичної філософії в Китай (1980 – по теперішній час)

Від початку запровадження Політики реформ і відкритості в 1980-ті роки китайські вчені знову звернулися до ідей аналітичної філософії, що знайшло своє вираження в захищених дисертаціях і виданих монографіях. Перші китайські аналітичні філософи також відновили свою роботу. Так, Цзінь Юелінь у своїй монографії “Теорія пізнання” (“知识论”) застосував логічний метод до проблеми знання, намагаючись подолати дихотомію між матеріалізмом та ідеалізмом, досвідом та розумом, а також стверджував, що здоровий глузд є відправною точкою і фундаментом дослідження всіх філософських проблем [Jiang Yi 2009, 5]. Перший варіант цієї книги написаний у період з 1940-го по 1945 рік, проте рукопис був знищений під час бомбардування і повністю завершений тільки в 1983 році, незадовго до смерті Цзінь Юеліня. “Теорія пізнання” – це найбільш систематична робота із зазначеного питання в китайській філософії, у якій протягом її багатовікової історії логіка та епістемологія були слабо розвинені [金岳霖 1983]. Загалом західна логіка і логічний атомізм істотно вплинули на спосіб мислення Цзінь Юеліня, однак при цьому він залишився китайським мислителем, який використовував дискурси і китайської, і західної філософії як способи доказу.

Хун Цянь критично підійшов до цілої низки положень західної аналітичної філософії, що виразилося ось у чому: 1) логічний позитивізм не є простим продовженням філософії позитивізму Е. Маха, бо між ними є фундаментальні відмінності (наприклад, акцент на логічному методі в логічному позитивізмі); 2) спростування суто фізикалістського розуміння Р. Карнапом людського знання; 3) неприйняття критики К. Поппера логічного позитивізму, бо принцип фальсифікації недоступний принципу перевірки і до того ж більшість загальних положень природничих наук неможливо перевірити за допомогою тих чи інших суджень; 4) спростування критики Т. Куна і П. Фейєрабенда логічного позитивізму; 5) критика логічних позитивістів та інших філософів за історичний підхід до розуміння науки; 6) логічні позитивісти пропонують надто спрощену картину у своєму аналізі структури наук; 7) в історичному підході необґрунтовано змішуються соціальні, історичні та культурні елементи; 8) логічний аналіз та історичне дослідження повинні бути взаємодоповнювальними; 9) неприйняття відмови У. Куайна від відмінності аналітичного / синтетичного і твердження, що логічний емпіризм зник; 10) незацікавленість в етиці “Віденського гуртка” навіть з боку представників самої аналітичної філософії є серйозною проблемою [Jiang Yi 2009, 6]. Концепція Хун Цяня була настільки значною, що навіть вплинула на подальший розвиток англо-американської аналітичної філософії [洪谦 1990].

Рис. 8. Чен Чжун'ін

Цзян Тяньцзі у своїй найвпливовішій книзі “Сучасна західна філософія науки” (“当代 西方科学哲学”) 1984 року доводить, що історизм в американській філософії науки ознаменував собою нову фазу аналітичної філософії і це, в свою чергу, є відображенням тенденції до дослідження нерациональних елементів (соціальних, психологічних або історичних факторів) у

розвитку науки. Ці зміни загалом пов'язуються з потужною традицією прагматичної думки у США. Особливу увагу в цій роботі було приділено науковому методу у вивченні історії філософії науки (*об'єктивність*), але при цьому Цзян Тяньцзі вказує на необхідність враховувати особистий і суб'єктивний вибір *автора*. Акцент, зроблений на історизмі у філософії науки, показує незадоволеність китайського вченого логікою, що в кінцевому підсумку зумовило його інтерес до вивчення культури Заходу і Китаю [江天驥 1984].

У цей період китайські вчені домоглися значно більших успіхів у дослідженні і розвитку аналітичної філософії, ніж у попередні десятиліття. Був охоплений широкий спектр теорій аналітичної філософії, представлених у класичних роботах Ф. Фреге, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна, представників “Віденського гуртка”, а також у більш сучасних дослідженнях представників цього напрямку – П. Стросона, М. Дамміта, У. Куайна, Х. Патнема, Д. Девідсона. На китайську мову були перекладені деякі найважливіші роботи представників аналітичної філософії [Jiang Yi 2009, 5]. Китайські вчені почали більш активно і широко застосовувати методи аналітичної філософії, що, зокрема, стосується вивчення класичної китайської філософії. Чжао Дуньхуа (赵敦华) здійснив важливе дослідження походження і розвитку аналітичної філософії, зробивши у своїй роботі особливий акцент на розумінні діалогу між Б. Расселом і Л. Вітгенштейном. На початку 1990-х років результати його досліджень були опубліковані в монографіях “Вітгенштейн” (“维根斯坦”), “Карл Поппер” (“卡尔 波普”), «Пояснення “теорії справедливості” Джона Роулза» (“劳斯的 <正义论> 解说”), “Огляд сучасної британської та американської філософії” (“当代英美哲学 举要”), а також використовувалися у відповідних авторських курсах лекцій [中国社会科学院概况, 2015].

У Китаї спостерігається істотний прогрес у розвитку ключового напрямку для аналітичної традиції – *філософії мови*, – повноцінне вивчення і розвиток якого розпочалися після появи двотомного дослідження “Аналітична філософія та її розвиток у США” Ту Цзіляна (涂纪亮, 1926–2012) [涂纪亮 1987]. Крім того, Ту Цзілян виступив редактором збірки найважливіших творів англо-американської філософії мови за останні десятиліття [涂纪亮编 1988], керівником перекладу на китайську мову зібрання творів У. Куайна “蒯因著作集” в 6 томах [涂纪亮等 2007], найповнішого у світі зібрання праць Л. Вітгенштейна у 12 томах (6 із яких він переклав сам) [涂纪亮等 2003], а також написав фундаментальне дослідження “Філософські думки Вітгенштейна” (“维特根斯坦后期哲学 思想研究”) [涂纪亮 2005]. Ту Цзілян наполягає на тому, що філософію мови слід розглядати як самостійний напрям філософії, представлений різними школами в різних традиціях думки. При цьому у своїх монографіях “Англо-американська філософія мови” (“英美语言哲学”) [涂纪亮 1993] і “Сучасна континентальна філософія мови” (“现代欧洲大陆语言哲学”) [涂纪亮编 1994] на основі порівняльного аналізу Ту Цзілян виділяє загальні для них підходи: 1) мова – це предмет

Рис. 9. Чжао Дуньхуа

Рис. 10. Ту Цзілян

філософських досліджень, 2) розуміння та інтерпретація здійснюються в лінгвістичних виразах, 3) аналіз змісту є головним пріоритетом досліджень. Зіставлення різних підходів найповніше здійснено в його роботі “Порівняльне дослідження сучасної філософії мови на Заході” (“现代西方语言哲学比较 研究”) [涂纪亮 1996], відзначеній різними нагородами.

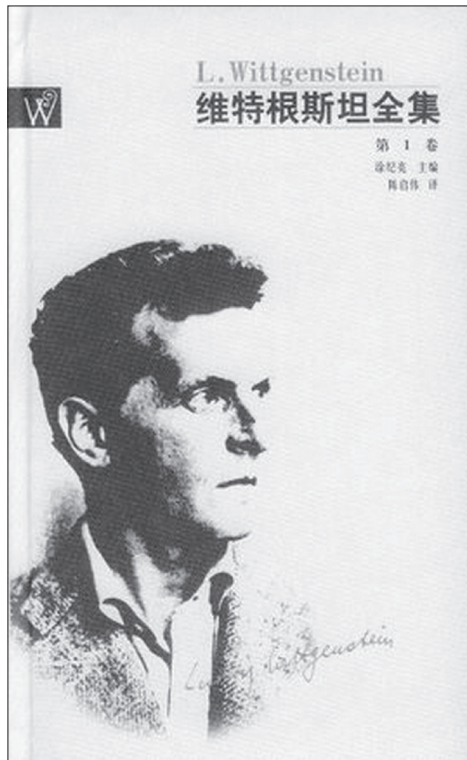

Рис. 11. Обкладинка 12-томного “Повного зібрання творів Вітгенштейна” в перекладі на китайську мову

Рис. 12. Обкладинка 6-томного зібрання творів У. Куайна в перекладі на китайську мову

Низка важливих досліджень були виконані представниками нового покоління китайських філософів, які спеціалізуються на вивченні аналітичного напрямку, – це роботи Сюй Ююя “Коперніканська революція, лінгвістичний поворот у філософії” («“哥白尼式”的革命 – 哲学中的语言转向») [徐友渔 1994], Цзян І “Вітгенштейн: постфілософська культура” (“维特根斯坦:一种后哲学文化”) [江怡 1996], Чень Бо “Дослідження філософії Куайна з логічної та лінгвістичної перспективи” (“奎因哲学研究: 从逻辑和语言的观点看”) [陈波 1998], Чень Яцзюня “Прагматизм: від Пірса до Патнема” [陈亚军 1999] та ін. Аналітичний підхід використовується в роботі Фен Яоміна “Методологічні проблеми китайської філософії” (“中国哲学的方法论问题”) [冯耀明 1989].

За останні тридцять років чільні представники аналітичної філософії, як-от Х. Патнем, П. Стросон, Дж. Серль, Дж. Перрі, відвідали Китай, що, безумовно, сприяло подальшій стандартизації, систематизації та інституалізації цього напрямку думки в Китаї. Чимало китайських філософів здобули освіту і наукові ступені в західних університетах у дусі аналітичної традиції, а також були налагоджені регулярні контакти між відповідними науковими та освітніми центрами [Jiang Yi 2009, 8]. Прикладом успішної співпраці є Літня школа філософії в Китаї, організована Оксфордським університетом, Королівським інститутом філософії в Лондоні та Академією суспільних наук КНР. З 1988 року це Китайсько-британська літня школа філософії в Китаї. Після приєднання до цього проекту в 1993 році Австралійської

академії суспільних наук школа змінила свою назву на “Літня школа філософії в Китаї: Китай – Британія – Австралія”, а після приєднання до проекту американських філософів у 2005 році почала називатися “Літня школа філософії в Китаї: Китай – Британія – США” і нині прагне поліпшити вивчення західної, у тому числі й аналітичної, філософії в Китаї. Щороку школа запрошує від трьох до п’яти видатних західних філософів для читання лекцій та участі в семінарах і конференціях. Крім того, вона спрямовує молодих китайських вчених у західні університети для вивчення аналітичної філософії. За сприяння школи створено “Англо-китайський словник західної філософії”, який був скомпільований і перекладений китайськими філософами та виправлений групою британських філософів на чолі зі П. Стросоном. Словник був опублікований у Пекіні і на сьогоднішній день є авторитетним джерелом для китайських філософів у розумінні основних понять сучасної західної філософії, й особливо аналітичної філософії [Bunnin 2001].

При очевидних успіхах у розвитку аналітичної філософії в Китаї існує ціла низка проблем, які, на думку Цзян І і Бай Тундуна, зводяться до недостатнього розуміння методології цього напрямку думки: 1) спрощене розуміння теорії; 2) поверховий опис емпіричного матеріалу без відповідної логічної аргументації. Аналітична філософія завжди ставила під сумнів традиційну і сучасну китайську філософію (як, утім, і будь-який інший напрямок західної філософії). У свою чергу, китайська філософія поступово трансформувалася в зіткненні із західною культурою, що призвело до специфічного сприйняття наукових методів і раціонального духу аналітичної філософії. Але, незважаючи на всі зусилля, аналітична філософія, як і раніше, не займає належного місця в сучасній китайській філософії, у якій більшою мірою досліджуються і використовуються ідеї німецького ідеалізму, сучасної континентальної філософії (Е. Гуссерль, М. Хайдеггер та ін.), постмодернізму (М. Фуко, Ж. Дерріда та ін.) та американського прагматизму (Р. Рорті та ін.).

¹ Постаналітична філософія – відгалуження основного філософського руху аналітичної філософії, представлене насамперед у роботах таких сучасних американських філософів, як Р. Рорті, Д. Девідсон, Х. Патнем та У. В. О. Куайн. Цей термін тісно пов’язаний з набагато ширшим рухом сучасного американського прагматизму, який, за визначенням, обстоює відхід від визначення “об’єктивної істини” в розумінні Декарта та ін. Постаналітичні філософи підкреслюють неупередженість людської думки та дотримуються ідеї соціального прогресу.

² Про філософію науки і техніки докладно див.: [Кіктенко 2017].

ЛІТЕРАТУРА

Кіктенко В. О. Огляд розвитку філософії науки і техніки в Китаї // **Китаєзнавчі дослідження**, 2017, № 1–2.

Bunnin N., Yu J. **Dictionary of Western Philosophy: English-Chinese**. Beijing, 2001.

Bunnin N., Cheng Chung-Ying (Eds.). **Contemporary Chinese Philosophy**. Malden and Oxford, 2002.

Chen B. **A Study of Quine’s Philosophy**. Beijing, 1998.

Cheng Chung-Ying. **New Dimensions of Confucian & Neo-Confucian Philosophy**. Albany, 1991.

Cheng Chung-Ying. **A Treatise on Confucian Philosophy: The Way of Uniting the Outer and the Inner**. Beijing, 2001.

Furth C. **Ting Wen-chiang: Science and China’s New Culture**. Cambridge, 1970.

Hu Jun. Jin Yuelin’s Theory of *Dao* // Bunnin N., Cheng Chung-Ying (Eds.). **Contemporary Chinese Philosophy**. Malden and Oxford, 2002.

Jiang Yi, Bai Tongdong. *Studies in Analytic Philosophy in China* // **Synthese**. Vol. 175. 2009.

- Shwarcz V. Between Russell and Confucius: China's Russell Expert, Zhang Shenfu (Chang Sung-Nian) // *The Journal of the Bertrand Russell Archives*, winter 1991–1992, n. s. 11.
- 陈波。奎因哲学研究：从逻辑和语言的观点看。北京, 1998.
- 陈亚军。实用主义：从皮尔士到普特南。长沙, 1999.
- 成中英。中国哲学与中国文化。台北, 1974a.
- 成中英。科学知识是人类价值。台北, 1974b.
- 成中英。中国哲学的现代化与全球化。台北, 1985.
- 成中英。知识与价值：和谐，真理与正义的探索。台北, 1986.
- 成中英。中国现代化的哲学省思——「传统」与「现代」理性的结合。台北, 1988.
- 成中英。中国哲学的现代化与全球化。北京, 1989.
- 成中英。世纪之交的抉择。上海, 1991a.
- 成中英。文化、伦理与管理。贵州, 1991b.
- 成中英。中西哲学的会面对话。台北, 1994.
- 成中英。C理论：易经管理哲学。台北, 1995.
- 成中英。知识与价值——成中英新儒学论著辑要，（论文集，李翔海编）。北京, 1996a.
- 成中英。论中西哲学精神。上海, 1996b.
- 成中英。21世纪：经济竞争力与文明说服力。武汉, 1996c.
- 成中英。智慧之光：中国管理哲学的现代应用。上海, 1999a.
- 成中英。C理论——中国管理哲学，（修订本）。上海, 1999b.
- 成中英。合内外之道——儒家哲学论。北京, 2001.
- 成中英。创造和谐，（专书，论文摘录）。上海, 2002.
- 成中英。道与心：成中英自选集。济南, 2003.
- 成中英。成中英自选集。济南, 2005a.
- 成中英。从中西互释中挺立：中国哲学与中国文化的新定位。北京, 2005b.
- 冯耀明。中国哲学的方法论问题。台北, 1989.
- 胡军。分析哲学在中国。北京, 2002.
- 金岳霖。逻辑。北京, 1935.
- 金岳霖。知识论。北京, 1983.
- 洪谦。维也纳学派哲学。北京, 1945.
- 洪谦。逻辑经验主义文集。香港, 1990.
- 江怡。分析哲学在中国, 2014, available at: <https://www.douban.com/group/topic/48535902/> (дата звернення: 8.03.2018).
- 江天骥。逻辑经验主义的认识论。上海, 1958.
- 江天骥。分析哲学的发展 // 现代外国哲学论文集。北京, 1982.
- 江天骥。当代西方科学哲学。北京, 1984.
- 江怡。维特根斯坦：一种后哲学文化。北京, 1996.
- 涂纪亮。分析哲学及其在美国的发展。北京, 1987.
- 涂纪亮编。英美语言哲学概论。北京, 1988.
- 涂纪亮。英美语言哲学。北京, 1993.
- 涂纪亮编。现代欧洲大陆语言哲学。北京, 1994.
- 涂纪亮。现代西方语言哲学比较研究。北京, 1996.
- 涂纪亮等。维特根斯坦全集。石家庄, 2003.
- 涂纪亮。维特根斯坦后期哲学思想研究。南京, 2005.
- 涂纪亮等。蒯因著作集。北京, 2007.
- 徐友渔。“哥白尼式”的革命——哲学中的语言转向。上海, 1994.
- 张岱年。张岱年学术论著自选集。北京, 1993.
- 中国社会科学院概况。赵敦华, 2015, available at: http://www.cssn.cn/zjx/zjx_xzzl/201502/t20150211_1513238.shtml (дата звернення: 18.03.2018).

REFERENCES

- Kiktenko V. O. (2017), “Ohlyad rozvytku filosofiyi nauky i tekhniky v Kytayi”, *Kytayeznavchi doslidzhennya*, No. 1–2, pp. 12–21. (In Ukrainian).
- Bunnin N. and Yu J. (2001), *Dictionary of Western Philosophy: English-Chinese*, People Publishing House, Beijing.
- Bunnin N. and Cheng Chung-Ying (Eds.) (2002), *Contemporary Chinese Philosophy*, Blackwell Publishing, Malden and Oxford.
- Chen B. (1998), *A Study of Quine's Philosophy*, Shanlian Books, Beijing.

Cheng Chung-Ying (1991), *New Dimensions of Confucian & Neo-Confucian Philosophy*, New York University Press, Albany.

Cheng Chung-Ying (2001), *A Treatise on Confucian Philosophy: The Way of Uniting the Outer and the Inner*, China Social Sciences Publishers, Beijing.

Furth C. (1970), *Ting Wen-chiang: Science and China's New Culture*, Harvard University Press, Cambridge.

Hu Jun (2002), "Jin Yuelin's Theory of *Dao*", in Bunnin N. and Cheng Chung-Ying (Eds.), *Contemporary Chinese Philosophy*, Blackwell Publishers, Malden and Oxford, pp. 102–23.

Jiang Yi and Bai Tongdong (2009), "Studies in Analytic Philosophy in China", *Synthese*, Vol. 175, pp. 3–4.

Shwarcz V. (1991–1992), "Between Russell and Confucius: China's Russell Expert, Zhang Shenfu (Chang Sung-Nian)", *The Journal of the Bertrand Russell Archives*, n. s. 11, pp. 117–46.

Chen Bo (1998), *Kui yin zhexue yanjiu: cong luoji he yuyan de guandian kan*, Sanlian shudian, Beijing. (In Chinese).

Chen Yajun (1999), *Shiyong zhuyi: Cong pi'er shi dao pu te nan*, Hunan jiaoyu chuban she, Zhangsha. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1974a), *Zhongguo zhexue yu zhongguo wenhua*, Sanmin shuju, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1974b), *Kexue zhishi yu renlei jiazhi*, Sanmin shuju, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1985), *Zhongguo zhexue de xiandaihu yu shijie hua*, Lian jing chuban shiye gongsi, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1986), *Zhishi yu jiazhi: hexie, zhenli yu zhengyi de tansuo*, Lian jingshi chuban gongsi shiye, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1988), *Zhongguo xiandaihua de zhexue xing si – 'chuantong' yu 'xiandai' lixing de jiehe*, Sanmin shuju, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1989), *Zhongguo zhexue de xiandaihua yu shijie hua*, Zhongguo heping chuban she, Beijing. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1991a), *Shiji zhi jiao de jueze*, Shanghai zhishi chuban she, Shanghai. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1991b), *Wenhua, lunli yu guanli*, Guizhou renmin chuban she, Guizhou. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1994), *Zhongxi zhexue de huimian duihua*, Wen jin chuban gongsi, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1995), *C lilun: Yi jing guanli zhexue*, dong da shuju, Taipei. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1996a), *Zhishi yu jiazhi – cheng zhong ying xin ruxue lunzhu ji yao, (lunwenji, lixianghai bian)*, Zhongguo guangbo dianshi chuban she, Beijing. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1996b), *Lun zhongxi zhexue jingshen*, Dongfang chuban zhongxin, Shanghai. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1996c), *21 shiji: jingji jingzheng li yu wenming shuofu li*, Huazhong ligong daxue chuban she, Wuhan. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1999a), *Zhihui zhi guang: zhongguo guanli zhexue de xiandai yingyong, yu zhou han guanghezhu*, Zhongguo fangzhi gongye daxue chuban she, Shanghai. (In Chinese).

Cheng Zhongying (1999b), *C lilun – zhongguo guanli zhexue, (xiuding ben)*, Xue lin chuban she, Shanghai. (In Chinese).

Cheng Zhongying (2001), *He neiwai zhi dao – rujia zhexue lun*, Zhongguo shehui kexueyuan chuban she, Beijing. (In Chinese).

Cheng Zhongying (2002), *Chuangzao hexie, (zhuan shu, lunwen zhailu)*, Shanghai wenyi chuban she, Shanghai. (In Chinese).

Cheng Zhongying (2003), *Dao yu xin: Cheng zhong ying zixuan ji*, Shandong jiaoyu chuban she, Jinan. (In Chinese).

Cheng Zhongying (2005a), *Cheng zhong ying zixuan ji*, Shandong jiaoyu chuban she, Jinan. (In Chinese).

Cheng Zhongying (2005b), *Cong zhongxi hu shi zhong tingli: zhongguo zhexue yu zhongguo wenhua de xin dingwei*, Renmin daxue chuban she, Beijing. (In Chinese).

Feng Yaoming (1989), *Zhongguo zhexue de fangfalun wenti*, Yun chen wenhua shiye gongsi, Taipei. (In Chinese).

- Hu Jun (2002), *Fenxi zhexue zai zhongguo*, Shoudu shifan daxue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Jin Yuelin (1935), *Luóji*, Qinghua daxue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Jin Yuelin (1983), *Zhishi lun*, Shangwu yin shuguan, Beijing. (In Chinese).
- Hong Qian (1945), *Weiyena xuepai zhexue*, Shangwu yin shuguan, Beijing. (In Chinese).
- Hong Qian (1990), *Luoji jingyan zhuyi wen ji*, Sanlian shudian (Xianggang) gongsi, Xianggang. (In Chinese).
- Jiang Yi (2014), “Fenxi zhexue zai zhongguo”, available at: www.douban.com/group/topic/48535902/ (accessed March 8, 2018). (In Chinese).
- Jiang Tianji (1958), *Luoji jingyan zhuyi de renshilun*, Shanghai renmin chuban she, Shanghai. (In Chinese).
- Jiang Tianji (1982), “Fenxi zhexue de fa zhan”, *xiandai waiguo zhexue lunwen ji*, Shangwu yin shuguan, Beijing. (In Chinese).
- Jiang Tianji (1984), *Dangdai xifang kexue zhexue*, Zhongguo shehui kexue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Jiang Yi (1996), *Weite gen sitan: yi zhong hou zhexue wenhua*, Shehui kexue wenxian chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Tu Jiliang (1987), *Fenxi zhexue ji qi zai meiguo de fa zhan*, Zhongguo shehui kexue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Tu Jiliang bian (1988), *Yingmei yuyan zhexue gailun*, Renmin chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Tu Jiliang (1993), *Yingmei yuyan zhexue*, Zhongguo shehui kexue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Tu Jiliang bian (1994), *Xiandai ouzhou dalu yuyan zhexue*, Zhongguo shehui kexue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Tu Jiliang (1996), *Xiandai xifang yuyan zhexue bijiao yanjiu*, Zhongguo shehui kexue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Tu Jiliang deng (2003), *Weite gen sitan quanji*, Hebei jiaoyu chuban she, Shijiazhuang. (In Chinese).
- Tu Jiliang (2005), *Weite gen sitan houqi zhexue sixiang yanjiu*, Jiangsu renmin chuban she, Nanjing. (In Chinese).
- Tu Jiliang deng (2007), *Kuai yin zhuzuo ji*, Zhongguo renmin daxue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Xu Youyu (1994), “Ge bai ni shi” *de geming – zhexue zhong de yuyan zhuanxiang*, Sanlian shudian shanghai fendian, Shanghai. (In Chinese).
- Zhang Dainian (1993), *Zhangdainian xueshu lunzhu zixuan ji*, Shoudu shifan daxue chuban she, Beijing. (In Chinese).
- Zhongguo shehui kexueyuan gaikuang (2015), *Zhao Dunhua*, available at: www.cssn.cn/zjx/zjx_xzzl/201502/t20150211_1513238.shtml (accessed March 18, 2018). (In Chinese).

Огляд історії аналітичної філософії в Китаї (XX – початок XXI століття)

B. O. Кіктенко

У роботі розглянуто розвиток аналітичної філософії в Китаї, специфіку її дослідження та поширення у XX – на початку XXI століття. Запропонована уточнена та більш деталізована періодизація драматичної історії поширення, заборони та відновлення аналітичної філософії в Китаї: 1) західний науковий метод проти метафізики традиційної китайської філософії (1920–1940); 2) діалектичний матеріалізм проти аналітичної філософії: конкуренція західних ідей у Китаї (1950–1970); 3) повернення аналітичної філософії в Китай (1980 – по теперішній час). Спочатку китайські прибічники аналітичного напрямку спиралися на роботи Дж. Мура, Б. Рассела, А. Вайтхеда, У. Джеймса і Дж. Дьюї, чиї філософські системи сприймалися як сильна теоретична зброя в боротьбі з метафізикою. Китайські філософи не тільки вивчають західну аналітичну філософію, а й намагаються використовувати її методологію для дослідження і розвитку традиційної китайської філософії. Особливу увагу приділено внеску китайських вчених у вивчення широкого спектра теорій аналітичної філософії, представлених у класичних роботах Ф. Фреге, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна, представників “Віденського гуртка”, а також у більш сучасних дослідженнях представників цього напрямку – П. Стросона, М. Дамміта, У. Куайна, Х. Патнема, Д. Девідсона. Показано

складний процес трансформації китайської філософії в зіткненні із західною культурою, що призвело до специфічного сприйняття наукових методів і раціонального духу аналітичної філософії. Відзначено, що аналітична філософія, як і раніше, не займає належного місця в сучасній китайській філософії, у якій більшою мірою досліджуються і використовуються ідеї німецького ідеалізму, сучасної континентальної філософії (Е. Гуссерль, М. Хайдеггер та ін.), постмодернізму (М. Фуко, Ж. Дерріда та ін.) та американського прагматизму (Р. Рорти та ін.).

Ключові слова: філософія, аналітична філософія, китайська філософія, філософський аналіз, прагматизм, філософія мови, Китай

Обзор истории аналитической философии в Китае (XX – начало XXI века)

В. А. Киктенко

В работе рассмотрено развитие аналитической философии в Китае, специфика ее исследования и распространение в XX – начале XXI века. Предложена уточненная и более детализированная периодизация драматической истории распространения, запрета и восстановления аналитической философии в Китае: 1) западный научный метод против метафизики традиционной китайской философии (1920–1940); 2) диалектический материализм против аналитической философии: конкуренция западных идей в Китае (1950–1970); 3) возвращение аналитической философии в Китай (1980 – по настоящее время). Первоначально китайские сторонники аналитического направления опирались на работы Дж. Мура, Б. Рассела, А. Уайтхеда, У. Джеймса и Дж. Дьюи, чьи философские системы воспринимались как сильное теоретическое оружие в борьбе с метафизикой. Китайские философы не только изучают западную аналитическую философию, но и пытаются использовать ее методологию для исследования и развития традиционной китайской философии. Особое внимание уделено вкладу китайских ученых в изучение широкого спектра теорий аналитической философии, представленных в классических работах Ф. Фреге, Б. Рассела, Л. Витгенштейна, представителей “Венского кружка”, а также в более современных исследованиях представителей данного направления – П. Стросона, М. Даммита, В. Куайна, Х. Патнэма, Д. Дэвидсона. Показан сложный процесс трансформации китайской философии в столкновении с западной культурой, что привело к специфическому восприятию научных методов и рационального духа аналитической философии. Отмечено, что аналитическая философия по-прежнему не занимает должного места в современной китайской философии, в которой в большей степени исследуются и используются идеи немецкого идеализма, современной континентальной философии (Э. Гуссерль, М. Хайдеггер и др.), постмодернизма (М. Фуко, Ж. Деррида и др.) и американского прагматизма (Р. Рорти и др.).

Ключевые слова: философия, аналитическая философия, китайская философия, философский анализ, прагматизм, философия языка, Китай

Стаття надійшла до редакції 27.03.2018